

IRENA KAŁUŻYŃSKA
Uniwersytet Warszawski

PIOTR ADAMEK, *A GOOD SON IS SAD IF HE HEARS
THE NAME OF HIS FATHER. THE TABOOING OF NAMES
IN CHINA AS A WAY OF IMPLEMENTING SOCIAL VALUES*

MONUMENTA SERICA MONOGRAPHS SERIES LXVI,
INSTITUT MONUMENTA SERICA, SANKT AUGUSTIN
MANEY PUBLISHING, LEEDS, 2015,
ISBN 978-1-9096-6269-8, ISSN 0179-261X, 392 S. + 6 NLB.

Tematem recenzowanej monografii jest przede wszystkim zjawisko tabu imienia w Chinach, ukazane na szerokim tle historycznym i kulturowym.

Problematyką tabu obejmującą w skali światowej wiele różnorodnych zjawisk zajmowali się liczni specjaliści antropologowie w ramach badań nad zwyczajami i wierzeniami różnych ludów. Terminem *tabu* określa się zwykle zakaz kontaktu i dokonywania pewnych czynności wobec określonych przedmiotów, zwierząt i ludzi, a przekroczenie tego zakazu ściąga na sprawcę sankcję sił nadprzyrodzonych lub władz ludzkich. Instytucja tabu została po raz pierwszy odkryta w 1771 r. przez J. Cooka na wyspie Tonga.

W Chinach feudalnych obowiązywało przede wszystkim tabu imienia osobistego, *ming*, nadawanego człowiekowi w okresie niemowlęctwa i stanowiącego jego imię prywatne, sekretne. Pełnoletni Chińczyk otrzymywał inne imiona oficjalne, służące do użytku publicznego. Związek pomiędzy człowiekiem a jego imieniem, zwłaszcza imieniem osobistym traktowany był jako rzeczywisty, ścisły i bardzo ważny. Chińczycy uważali imię za istotną część swojej osoby i dbali o nie w odpowiedni sposób.

W Chinach tabu imienia obowiązywało zarówno w mowie, jak i w piśmie. Nie można było wypowiedzieć czy zapisać imienia władcy, dostojnika, osoby wyższej rangą czy wiekiem, dzieciom nie wolno było wymawiać imion rodziców czy dalszych przodków. W sposób szczególny przestrzegano tabu w stosunku do cesarza i członków jego rodu. Zinstytucjonalizowane tabu miało służyć podkreśleniu boskości cesarza, jego nadrzędnej pozycji w społeczeństwie. Kto naruszył tabu, ten abstrahując już od sankcji sił nadnaturalnych, czy zwykłych wymogów grzeczności, popełniał wykroczenie polegające na naruszeniu obowiązującej normy społecznej i podlegał karze, nierzadko karze więzienia, a czasem nawet śmierci.

Zjawisko tabu imienia występowało w Chinach od niemal początków ich istnienia i zostało zniesione dopiero w 1911 r. Pozostawiło po sobie wiele trwałych śladów w niemal wszystkich dziedzinach, przede wszystkim zaś w historiografii i leksyce języka chińskiego.

Autor omawianej monografii, Piotr Adamek, bardzo dokładnie, z wielką wnikliwością i starannością przeanalizował wszelkie dostępne materiały historyczne i filologiczne zawierające informacje dotyczące różnych aspektów tabu w Chinach, jego zakresu, historii, instytucjonalizacji, konsekwencji społecznych i innych. Opublikowana monografia to kompendium wiedzy o tym zjawisku społecznym i językowym.

Książka składa się z dziesięciu rozdziałów, które przedstawiają, w największym skrócie, poniższe zagadnienia:

Rozdział 1. Wprowadzenie (Introduction), s. 1–21; omówiono tu odnośną terminologię zachodnią i chińską, stan badań nad tabu, cel i zakres pracy.

Rozdział 2. Tabu i imię (Taboo and Name), s. 23–39; przedstawiono historię terminu *tabu* i jego zakres, rodzaje i funkcje tabu w Chinach, tabu językowe i tabu imienia; charakterystykę imion chińskich, moc imion i sposoby ich ochrony.

Rozdział 3. Podstawowe cechy tabuizacji imion (Basic Characteristics of Name Tabooing), s. 41–73; scharakteryzowano tabuizowane osoby, imiona, znaki chińskie i dźwięki, opisano metody tabuizacji (zastąpienie zakazanego znaku chińskiego innym, modyfikacja znaku, opuszczenie jednej kreski, opuszczenie znaku w tekście i inne), zasady tabuizacji dotyczące czasu, osób i imion, przeanalizowano motywacje tabu (strach, szacunek, nienawiść, legitymizacja bądź uzurpacja).

Rozdział 4. Początki zwyczaju tabu imienia w Chinach (Beginnings of the Custom of Name Taboo in China), s. 75–102; przedstawiono toczące się dyskusje i kontrowersje dotyczące czasu pojawienia się zjawiska tabu w Chinach, wskazano ślady występowania tabu za dynastii Shang, Zhou i Qin (XVI w.p.n.e.–207 r.p.n.e.) i omówiono podstawowe źródła wiedzy o tabu z tego okresu.

Rozdział 5. Tabuizacja imion od czasów dynastii Han do okresu Dynastii Północnych i Południowych (Name Tabooing from the Han to Southern and Northern Dynasties), s. 103–137; omówiono zjawisko tabu w czasach dynastii Han (206 r. p.n.e.–220 r. n.e.), Trzech Królestw (220–280), Jin i Szesnastu Królestw (265–420), Dynastii Północnych i Południowych (420–589); przedstawiono podstawowe źródła informacji, zasady i metody tabuizacji, nowe regulacje w dziedzinie tabu.

Rozdział 6. Kulminacja zwyczaju tabu imienia (Culmination of the Custom of Name Taboo), s. 139–172; omówiono zjawisko tabu za panowania dynastii Sui (581–618) i Tang (618–906), Pięciu Dynastii i Dziesięciu Królestw (907–960), dynastii Song (960–1279); wskazano obowiązujące zasady i regulacje, ukazano nowe zjawiska dotyczące tabu w tym okresie.

Rozdział 7. Ostatnie wieki tabuizacji imienia (Last Centuries of Name Tabooing), s. 173–210; omówiono tabu w czasach dynastii Yuan (1279–1368), Ming (1368–1644), Qing (1644–1912) i czasach współczesnych, nowe zasady i regulacje, tabu imion obcych ludów, bardziej szczegółowo przedstawiono cechy różniące tabu prywatne od tabu państwowego.

Rozdział 8. Konsekwencje tabu imienia dla narodu chińskiego (Consequences of Name Taboo for Chinese People), s. 211–226; przedstawiono spowodowane przez występowanie zjawiska tabu imienia zmiany w leksyce apelatywnej i nazwach własnych języka chińskiego, zmiany w organizacji życia społecznego, stosowane przez chińskie organy sądownicze kary za naruszenie tabu.

Rozdział 9. Historiograficzne konsekwencje i podstawy dyscypliny tabuizacji imienia (Historiographical Consequences and the Basics of the Discipline of Name Tabooing), s. 227–247; omówiono zmiany w historiografii Chin spowodowane wymogami tabu imienia (zmiany imion, nazwisk, nazw geograficznych, nazw instytucji i innych), przedstawiono problemy weryfikacji danych historycznych i błędy historyków wynikające ze zjawiska tabu imienia, wskazano podstawy dla dyscypliny badającej tabuizację imion.

Rozdział 10. Specjalne tematy tabuizacji imienia (Special Topics of Name Tabooing), s. 249–280; omówiono takie zagadnienia, jak kobiety i tabu (generalnie mniejsza waga przykładana do tabuizacji imion kobiet, tzw. tabu wewnętrzne, obowiązujące w rodzinie, ale też tabu imion cesarskich), religia i tabu (tabu imion w taoizmie i buddyzmie), powstania ludności i tabu (tabu imienia w Niebiańskim Królestwie Tajpingów, 1850–1864), przestrzeganie tabu z wcześniejszych epok, identyczne tabu w różnych okresach historycznych i krajach, wpływ chińskiego tabu imienia na kraje sąsiednie, tabu imion w Korei i Japonii.

Monografia zawiera także cenne „Podsumowanie” (Concluding Remarks), s. 281–284, bogatą bibliografię, s. 285–335, oraz dwa obszerne indeksy: (1) indeks chronologiczny tabuizowanych imion cesarzy i innych sławnych postaci, s. 337–357, (2) indeks alfabetyczny z glosariuszem terminów, osób, znaków objętych tabu, s. 359–392. Na s. 182–183 zamieszczona jest tabela zawierająca nazwiska urzędników konfucjańskich straconych z powodu naruszenia tabu (wraz ze wskazaniem przyczyny). Na początku pracy zamieszczono tablicę chronologiczną (daty panowania chińskich dynastii) oraz tablicę skrótów zastosowanych w pracy.

Powyższy skróty wykaz zawartości omawianej monografii ukazuje wieloaspektowość zjawiska tabu w Chinach i szeroki zakres analiz i opracowań podjętych przez jej autora. Piotr Adamek udowodnił swą pracą, że posiada rozległą wiedzę na temat tabu w Chinach, głęboką znajomość klasycznych źródeł chińskich i prac w językach angielskim, francuskim, niemieckim i polskim. Wykazał wielką erudycję najlepszych europejskich sinologów.

Monografia jest napisana w sposób przystępny, językiem prostym, bez nadmiaru terminologii fachowej, chociaż siłą rzeczy różnorodnych terminów i cytatów z dzieł chińskich (zapisanych transkrypcją pinyin i tradycyjnymi znakami chińskimi) znajduje się tu bardzo dużo. Jasność wywo-

du wspierają liczne komentarze, przypisy bibliograficzne, notatki wyjaśniające czy informacje uzupełniające. Praca jest bardzo starannie, wręcz perfekcyjnie, zredagowana i wydana.

Publikacja ta jest pozycją bardzo wartościową i powinna stać się lekturą obowiązkową wszystkich sinologów, także japonistów i koreanistów. Warto ją również polecić wszystkim tym Czytelnikom, którzy interesują się szeroko rozumianą kulturą chińską, ponieważ omawiane w niej zjawisko tabu językowego jest niezwykle ważne dla poznania historii, kultury i społeczeństwa Chin.